

- Her er så underligt

Når pengemakt rår over maten som dyrkes og fiskes, sulter millioner av mennesker

Av Dag Seierstad

Vi har lenge sagt: det er nok mat til alle, men maten fordeles så ulikt at mange sulter. Det siste er fortsatt riktig. Men kan vi være sikre på at det er nok mat hvis den ble fordelt mer rettferdig?

FAO har et par år prøvd å fortelle at folketallet vokser raskere enn matproduksjonen – og legger ikke skjul på at det kan varsle vonde tider: Jord- og vann-ressursene belastes så raskt at det er fare på ferde.

Matvarekrise i 2007-2008 dobla prisene på hvete, ris og soya. Den viktigste grunnen var ikke at det plutselig ble mangel på mat. Det var finanskrisa som førte til at spekulative investerings- og hedgefond ikke lenger så noen fortjeneste i å satse på investeringer i industri eller boligbygging.

Men ledig kapital hadde de. Det markedet som tryggest lovt stigende priser, var markedene for matvarer. Det ble fristende å tjene raske penger ved å kjøpe opp store matvarepartier i håp om at slike kjøp ville øke prisene ytterligere. Så gjaldt det å selge før markedet sprakk.

Goldman Sachs, Morgan Stanley, J.P. Morgan og Barclays Bank er de fire største spekulantene enten det dreier seg om olje eller mat. Goldman Sachs var langt ute å kjøre under finanskrisa i 2007-2008 på andre områder. Det var matvarespekulasjonen som sikra Goldman Sachs ei framtid etter finanskrisa.

Trauste pensjonsfond fulgte etter – for å sikre framtida for pensjonistene. Dermed steg prisene enda mer, slik at enda flere fattige ble mer sultne enn før. For maten følger pengene. De som har råd til å betale mest for maten de spiser, får det de trenger – og vel så det. De som sulter fordi de ikke har penger nok, har ingen glede av at det er mat nok til mange andre.

Satsingen på biobrensel har også økt presset mot jord- og vannressursene. Bil- og bensinbransjen rundt omkring i verden har mer penger å legge på bordet enn mennesker som sulter fordi de er fattige.

FAO har anslått tallet på kronisk sultne mennesker til 870 millioner. Det tallet har ikke sunket under den krisa som holder det meste av verden i ei skruestikke. Men les boka til Aksel Nærstad og Olav Randen om «Den unødvendige sulten» som kom i fjor! Den er like sann i år.

*

”Ran av jord” (land grab) er den nye trusselen mot sultne mennesker i Afrika, Latin-Amerika og Asia. Matkrise har skremt regjeringer i land som ikke produserer nok mat til egen befolkning innenlands. De våger ikke å satse på at handel på verdensmarkedet vil trygge importen av den maten befolkningen vil ha. Rår de over nok penger eller andre maktmidler, jobber derfor stadig flere regjeringer for å sikre seg jordbruksland i andre deler av verden.

Folkerike land som Kina og India er av de mest pågående jordranerne. Men de er ikke aleine. Japan, Sør-Korea og Saudi-Arabia er noen av de mange som også er ute på ranstokt – sammen med matkonsern og investeringsselskap på jakt etter profitt både som jordeiere og mellommenn i de nye globale ernæringskjedene.

Matvareselskap i rike land har lenge tatt direkte eller indirekte kontroll over dyrkbar jord i fattigere land for å sikre mateksport derfra. Inntil nylig gjaldt det mest tropevarer som kaffe, te, kakao,

krydder, bananer, appelsiner og andre sydfruktar. Nå kjøpes dyrkbar jord for å produsere basismat som hvete, ris og soya.

Det er lite åpenhet omkring mange slike jordran. Mange regjeringer og oppkjøpere vil ha minst mulig oppmerksomhet om slikt. En av de mange NGOene som jobber for et økologisk bærekraftig jordbruk, Barcelona-baserte GRAIN, prøver å kartlegge det som foregår – og har kommet til at utenlandske kjøpere etter 2007 i snitt har kjøpt opp 100 millioner mål dyrkbar jord hvert år.. Det betyr at det hvert år kjøpes opp det tidobbelte av det norske jordbruksarealet.

Støtteorganisasjonene for den internasjonale kapitalmakta har også funnet sine roller. Verdensbanken har brukt over 8 milliarder dollar for å finansiere slike kjøp av landbruksjord det siste tiåret. Investeringsfond og hedgefond støttes av Verdensbanken og Den europeiske utviklingsbanken (EBRD) for å få regjeringer i fattige land til å endre eiendomsreglene i jordbruket slik at kjøp fra utlandet kan foregå enklere og raskere.

Konsekvensene kan være skjebnesvangre. Når u-land gir grønt lys for oppkjøp fra utlandet, stiger prisene på jord. Det fører til økt hastverk blant utenlandske oppkjøpere, og dermed stiger prisene enda mer. Lokale jordbrukere prises ut av slike kappløp.

Både FAO, Verdensbanken og G8 (verdens åtte sjølutpekte stormakter) har prøvd å sette opp «frivillige retningslinjer» for slike jordkjøp på tvers av grenser. Mye tyder på at for mange regjeringer og kjøpere har en felles interesse av å vri seg unna slike forpliktelser. Regjeringene får penger – over eller under bordet – og ofte bak ryggen på eget folk. Kjøperne får det de er ute etter.

Jordran er som oftest betenkelig også ut fra miljøhensyn. Utenlandske kjøpere vil som regel fremme et industrilandbruk som drar med seg forurensninger som bruk av plantevernmidler og redusert biomangfold ved satsing på monokulturer og på genmodifiserte planter.

Vi sliter med samme pengemakt her i Norge. I Norge har odelslov, driveplikt og kommunale landbruksnemnder klart å holde prisene nede på landbrukseiendommer. Det har gjort det mulig for arvinger å drive jordbruk uten å være styrtrik. Nå åpnes det for at helt andre pengemengder og pengeilder skal ta kontroll over utviklingen av det norske jordbruket.

I 2005 fikk en håndfull kvoteeiere i gave fra daværende fiskeriminister Svein Ludvigsen noe de oppfatta som evigvarende fiskekvoter som de når som helst kunne selge til høystbydende. Slik ble fisken i havet med et pennestrøk gjort til privateiendom – og slik ville et størst mulig mindretall i Høyesterett (8 av 17) at det skulle være for all framtid.

Sigbjørn Obstfelder ordla seg slik for over hundre år sia: «Jeg er vist kommet på en feil klode! Her er så underligt»